

לשה"ר ע"מ להסיר נזק

אמיר כהן

לע"נ צביה בת עואד ז"ל, ואביחי שמעיה בן אברהם הי"ד

הקדמה:

כתב הרמב"ם¹: "שהזהירנו מהתרשל בהצלת נפש אחד מישראל כשנראהו בסכנת המות או ההפסד ויהיה לנו יכולת להצילו", או יהיה גוי משתדל להורגו ואנחנו נוכל לבטל מחשבתו או לדחות ממנו נזק... ובאה האזהרה מהימנע להצילו באומרו יתעלה 'לא תעמוד על דם רעך'². וכבר אמרו שמי שיכבוש עדות תכללהו זאת האזהרה, כי הוא רואה ממון חבירו אובד והוא יכול להחזירו אליו באומרו האמת...".

מהפסי 'לא תעמוד על דם רעך' לומד הרמב"ם, שעלינו למנוע כל נזק שיש ביכולתנו למונעו בין נזקי גופו בין נזקי ממונו ("כי הוא רואה ממון חבירו"). האם אזהרה זו של 'לא תעמוד על דם רעך' שייכת גם במקרה שמניעת נזק מאחד כרוכה בפגיעה בשני? שאלה זו נתונה במחלוקת ראשונים:

שיטת ר' גרשום:

הגמרא בב"ב³ בדיני חזקה ומחאה דנה בשאלה, בפני כמה אנשים צריכה להתבצע המחאה⁴ ע"מ שתתפרסם, דעה א': בפני שניים, דעה ב': בפני שלושה. הגמ' מעלה אפשרות שנקודת המחלוקת ביניהם היא דברי רבה בר רב הונא: "דכל מלתא דמתאמרא באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא". ופירש ר' גרשום שם, שלדעה הסוברת כרבה בר"ה דווקא דברי גנות הנאמרים בפני שלושה אנשים אין בהם משום לשה"ר, אך דברי גנות הנאמרים בפני שניים יש בהם משום לשה"ר, לכן בעניין מחאה שכוללת בתוכה רכילות, שהרי המערער מפרסם על המחזיק "פלניא גולנא הוא", יש לאמרה בפני

¹ ספר המצוות, ל"ת רצ"ז.

² קדושים י"ט.

³ ל"ט א-ב.

⁴ מדובר במקרה בו טוען ראובן ששמעון מתזיק בקרקעו בגזילה, ואם ראובן לא ימחה על כך תוך שלוש שנים, שמעון יהפוך למוחזק בקרקע לאחר פרק זמן זה.

"לשה"ר ע"מ להסיר נזק"

שלושה לפי שרק כך יכולים השומעים להעביר את המחאה הלאה, כיוון שרק כך אין בזה משום רכילות. אך אם יאמר את המחאה בפני שניים בלבד, עדיין יש בזה משום רכילות, וא"כ אסור לשומעים לספר זאת לאחרים ולכן אין זו מחאה כלל. **וכן פירשו הראב"ד והר"י מיג"ש⁵ וכן כתב הרשב"ם בשם רבותיו⁶.** משיטה זו משמע, שגם במקרה של הסרת נזק מתבירו כגון במחאה שמסיר נזק מהמחזיק (שהרי אם לא יודיעו לו שהמערער מיחה ויאבד זה את שטרו יפסיד את הקרקע) לא שייך לאו ד"לא תעמוד על דם רעד", ואסור לשומעים לספר ולהעביר את המחאה לאחרים שיספרו למחזיק וכ"ש שיספרו למחזיק בעצמו, אא"כ מיחה המערער באופן כזה שאין בזה משום רכילות, למ"ד בפני שניים - בפני שניים, ולמ"ד בפני שלושה - בפני שלושה. לפי"ז אדם הרואה שחבירו רוצה להעסיק עובד שאיננו הגון (כגון: רמאי, גנב וכדו'), אסור לו לספר ולהזהיר את חבירו מפניו מאחר ואזהרה זו כרוכה בלשה"ר. ואין לומר שכיון שרואה ממון חבירו אובד ויכול להצילו בגלות אוזן חבירו האמת, מצוה עליו לעשות כן מדין 'לא תעמוד על דם רעד', אלא כיון שאזהרתו כרוכה בלשה"ר, חל עליו איסור לספר ולהזהיר את חבירו מפניו ולא שייך לאו זה.

שיטת רשב"ם:

הרשב"ם חלק על רבותיו וטען⁷: "דלא דמי ללשה"ר כלל, דעיקר מחאה משום דבעינן שיבוא הדבר לאוזניו של מחזיק, ומצוה היא לומר לו כדי שיהיה בשטרו, לכך תיקנו למערער שימחה בפני עדים כדי שיוציאו את הקול". לדעת רשב"ם⁸ הקשר בין איסור סיפור לשה"ר למחאה הוא בעקרון הפרסום, שכל דבר שנאמר בפני שלושה מתפרסם. בדיני לשה"ר מתיר סיפור לשה"ר שנאמר בפני שלושה⁹ ובדיני חזקה, יוצר מחאה. מוכח מהרשב"ם שאע"פ שלשון המחאה רכילות היא, מ"מ מצוה לשומעים לספר זאת למחזיק ע"מ שיהיה בשטרו, ואין בזה משום איסור רכילות, כיון שבזה יתכן שהוא מסיר נזק מהמחזיק.

⁵ שטמ"ק ב"ב ל"ט ע"ב.

⁶ ב"ב ל"ט ע"ב.

⁷ שם ד"ה "מאן דאמר בפני ג"י".

⁸ וכ"כ ר' יונה בעליות.

⁹ עיין לקמן סוגיית "מלתא דמתאמרא באפי תלתא".

"מכרמי שומרון"

כן משמע גם מספר החינוך¹⁰: "...שאם ישמע אדם מדבר רע בחבירו, שלא נלך אליו ונספר לו פלוני מדבר כך וכך, וא"כ תהיה כוונתנו לסילוק הנזקים ולהשבית ריב...".

לפי"ז מותר ומצוה לאדם להזהיר את חבירו מפני שותף או שידוך שאינו הגון וכל עסק שיכול להביאו להפסד, ואין בזה איסור רכילות כיון שמתכוון לשם תועלת.

פסק החפץ חיים:

לאור כל זאת, יוצא שספור לשה"ר ע"מ להסיר נזק מחבירו מחלוקת ראשונים הוא, דבר היוצר ספק דאורייתא, ולכאורה כמו בכל ספק דאורייתא היה עלינו לפסוק כדעה המחמירה, אלא שהח"ח פסק במחלוקת זו כדעה המקילה¹¹: "אם אחד רואה שחבירו רוצה להשתתף באיזה דבר עם אחד והוא משער שבוודאי יסובב לו ע"י זה ענין רע, צריך להגיד לו כדי להצילו מן העניין הרע ההוא...". ונראה שפסק כן כיון שלא שייך לפסוק לחומרא, דמה שמחמיר עם זה ולא מספר עליו לשה"ר, מקל הוא עם זה ולא מונעו מנזק. ומתוך חומרא אתי לידי קולא. ומדורי דורות נוהג עם ישראל למסור מידע בענייני שידוכים וכדו'.

א. הסרת ספק נזק מחבירו ופגיעה חברתית¹² בשכנגדו:

עפ"י דברי הרמב"ם¹³ עלינו למנוע כל נזק שביכולתנו למונעו בין נזקי גופו בין נזקי ממונו: "כי הוא רואה ממון חבירו אובד והוא יכול להחזירו אליו באומרו האמת...". אלא שכאשר הסרת הנזק כרוכה בפגיעה באדם שמספרים עליו לשה"ר, באופן פשוט שוב לא שייכת אזהרה זו של 'לא תעמוד', כיון שבזה שאתה מסיר נזק מזה, אתה מביא נזק על זה ומאי חזית? במה עדיף חבירך הניזק מהמזיק?

¹⁰ מצווה רל"ו.

¹¹ רכילות כלל ט', א'.

¹² פגיעה חברתית: גרימה למצב שבו החברה הסובבת את הנפגע (זה שמדברים עליו), יודעת אודותיו דברי גנות אך אין לכך השלכות מוגדרות. כלומר: הפגיעה היא בעצם ידיעת הדברים.

¹³ ספר המצוות מצוה רצ"ז.

"לשה"ר ע"מ להסיר נזק"

אמנם, משיטת הרשב"ם והחינוך (לעיל), אנו רואים שיתכנו מקרים בהם אע"פ שהסרת הנזק כרוכה בפגיעה ב"גורם הנזק", לא שואלים 'מאי חזית' והסרת הנזק מותרת וממילא אף מצוה.

א"כ יהיה עלינו לברר מהם המקרים בהם אע"פ שהסרת הנזק כרוכה בפגיעה ב"גורם הנזק", לא תעלה השאלה 'מאי חזית', וממילא נתחייב באותם מקרים לפעול ולמנוע נזק מהזולת.

הרשב"ם בב"ב¹⁴ אומר: "ודי לנו בשני עדים שיעידו שמוחה זה בתוך ג' (שנים), ואם יבוא הדבר לאוזניו יבוא, דמאחר שיוכל לבא לאוזניו של מחזיק בשום עניין בעולם הויה מחאה דלא חייש, אלא שלא יתרה בהם לכסות הדבר דכיון דלישנא בישא ליכא במחאה, שמא אלו מעצמן ילכו ויגידו למחזיק או יאמרו לאחרים שיאמרו לו".

מוכח מהרשב"ם, שכאשר הנזק המקסימאלי שיכול להיגרם למזיק כתוצאה מהסרת הנזק הוא פגיעה חברתית, ואפילו ספק נזק, דהיינו אפילו על סמך שמועה בלבד - יש להסיר מהניזק. שהרי אותם "אחרים" ששמעו שהמערער מחה, לא שמעו את המערער בעצמו, אלא שמעו מאותם שטענו ששמעו את פלוני מוחה במחזיק. ושמא לא היו דברים מעולם, ואותו אדם מעולם לא מתח במחזיק בקרקע, ואעפ"כ מוטל על אותם "אחרים" ללכת למחזיק ולומר לו ששמעו שפלוני מחה ועירער על ישיבתו בקרקע. וא"ת מאי חזית? בזה שהם מסירים נזק מהמחזיק (שהרי עכשיו נזהר בשטרו) הם פוגעים באותו פלוני שהרי מעכשיו המחזיק ישנא אותו! לכן צ"ל שהתורה העדיפה למנוע ספק נזק חמור דהיינו ממשי (=מוגדר) מהמחזיק, על חשבון נזק ודאי אך פחות חמור דהיינו פגיעה חברתית, מהמערער, ולכן לא כללה התורה מקרה כזה בלאו ד"לא תלך רכיל".

ב. הסרת נזק מחבירו ופגיעה ממשית¹⁵ בשכנגדו:

כאשר המספר מתבסס על **מידע ודאי** אומר הח"ח¹⁶: "כגון שאחד רוצה ליקח איש אחר לשרת אותו, וזה ראהו מכבר שגנב אצל אחד שהדין הוא שצריך

¹⁴ ל"ט ע"ב ד"ה "והכא".

¹⁵ **פגיעה ממשית:** גרימה למצב שבו החברה הסובבת את הנפגע (זה שמדברים עליו) יודעת אודותיו דברי גנות, ויש לכך השלכות מוגדרות בהתנהגותה כלפיו. כלומר: הנפגע מפסיד משהו מוגדר.

¹⁶ הלי רכילות כלל טי' במ"ח טי'.

"מכרמי שומרון"

גלות לזה, אך דבאמת יכול להיות שכבר נתחרט על זה. והסכים בדעתו שלא לעשות עוד, מ"מ נכון לחוש לזה, ולשמור את האיש הזה ממנו".

נראה שסברתו של הח"ח היא, שכאשר לדוגמא, שמעון יודע בודאות שראובן נוהג שלא כשורה וכתוצאה מכך יגרם נזק ללוי, מצוה על שמעון להזהיר את לוי מפני ראובן גם אם כתוצאה מכך יגרם לראובן נזק ממשי. ולא שייך לשאול את שמעון "מאי חזית" כיון שאדם צריך לעזור ולדאוג לזולת כל זמן שהוא נוהג על פי דין. ברגע שהוא מתנהג שלא כדין ובעקבות כך יכול להיגרם נזק לאדם אחר, עלינו למנוע מאותו אדם להתנהג כך, וע"י זה למנוע נזק מהסובבים אותו ולא לדאוג לאותו פורע חוק וסדר שלא יפגע. אפשר לומר שהמזיק הוא בבחינת "רודף ממוני", וממילא מותר למנוע ממנו להזיק גם כשהוא כרוך בפגיעה ממונית במזיק.

א"כ, במקרה שציייר הח"ח לעיל שלי רוצה ליקח את ראובן לשרת אותו ושמעון ראהו מכבר שגנב: שמעון יודע בוודאות שראובן נוהג שלא על פי דין שהרי הוא מעלים מידע וגונב דעתו של לוי כשלא מספר לו את האמת, שלפחות בעבר היה גנב. ובעזרת העלמת מידע זה, רוצה ראובן לקבל עבודה מלוי – מציאות הפוגעת בלוי¹⁷.

לכן צריך שמעון להזהיר את לוי ולומר לו, שבעבר ראה את ראובן גונב. ואפילו אם כתוצאה מזה לוי לא יקבל את ראובן לעבודה, ואפילו אם יתכן ששוב לא ימצא ראובן במה להחיות את נפשו, כיון שבזה שמעון מונע מראובן להתנהג שלא כדין, לא שייך לדרוש משמעון שיאפשר לראובן להתנהג כך. זה הכלל: כל זמן שאדם נוהג שלא על פי דין ואדם אחר נפגע מזה, אסור לאפשר לו לנהוג כך ויש להסיר נזק מהנפגעים ממנו, גם אם אותו אדם יפגע מזה¹⁸.

¹⁷ ואע"פ שיתכן שראובן לא יגנוב עוד ורק ספק נזק הוא זה, אעפ"כ כיון שראובן נוהג שלא כדין, נסיר אפילו ספק נזק בלבד מלוי, גם אם זה יגרום לפגיעה ממשית בראובן.

¹⁸ כאן יש להעיר שכאשר קיים חשש שכתוצאה מהסרת הנזק יפגע הניזק באופן שאסור על פי דין, כגון שיכחו או יבייש אותו וכדו', כיון שבי' הצדדים נוהגים שלא על פי דין, אל לנו להסיר נזק במקום אחד ובו בזמן לגרום נזק שלא כדין במקום אחר. כיון שכל שיותר לניזק לעשות עם קבלת המידע זה לחוש ולשמור עצמו מהמזיק אך בשום פנים לא לפגוע בו מעבר להתגוננות הדרושה. וכן כתב הח"ח (כלל ו' סעי' י"א): "ומה שאמרו דצריך לחוש ללישנא בישא, היינו רק לעניין לשמור את עצמו מהנידון אבל חס ושלום לעשות לו שום מעשה או לגרום לו שום ה"זק או ביוש עבור זה גדול או קטן". וכן המהרי"ק בתשובה (הביאו הבמ"ח שם ס"ק ל') וכן כתב הבמ"ח (רכילות כלל ט' ס"ק ט'): "אבל אם הוא רואה שע"י סיפורו יוכל להתגלגל שיתפרסם ע"י בעיני אנשי העיר לגנב וירעו עמו מאוד ע"י... בעת כזאת מאוד ומאוד צריך להיזהר שלא לגנות שום אדם כי הוא פשוט כזורק חץ ע"י דיבורו" ע"ש.

"לשה"ר ע"מ להסיר נזק"

ונראה שדין זה חידש הח"ח בעצמו מסברא, כי לא מצינו מקור לכך בראשונים. אך מ"מ נראה שסברא פשוטה היא. כאשר המספר מתבסס על שמועה בלבד מסתפק הח"ח¹⁹: "נפרש עוד שאל יפלא בעיני המעיין למה חסרתי כאן הפרט שידע את הדבר מעצמו, משום שיש לי ספק עצום אם כאן צריך לפרט זה. דלכאורה די בזה אפילו רק אם שמע מאחרים". הח"ח מסתפק, כיון שלגבי שמועה, הפגיעה היחידה שהתרנו היתה פגיעה חברתית (המקור לכך ברשב"ם), דאז לא שואלים 'מאי חזית' וכמו שהסברנו לעיל. אך כאשר הפגיעה העלולה לבוא חמורה יותר מפגיעה חברתית, לכאורה תעלה השאלה 'מאי חזית'? וכיון שספק הוא - שב ואל תעשה עדיף.

ג. שמיעת לשה"ר ע"מ להציל ממון עצמו:

כתב הח"ח²⁰: "אם א' רוצה להכניס את חברו בענייניו, כגון להשתתף עימו או לעשות שיודך עימו אפילו לא שמע עליו עד עתה שום רעה, אפילו הכי מותר לדרוש ולחקור אצל אנשים על מהותו ועניינו, אף דיכול להיות שיספרו לו גנותו אפילו הכי מותר כיון שכונתו לטובת עצמו". ע"ש. ולכאורה יש לשאול על היתר זה: הרי כשאני שומע לשה"ר מבחינתי זו שמועה בלבד וספק, ואף פעם זו לא ודאות מוחלטת. וא"כ מדוע מותר לי להסתמך על שמועה ומידע מסופק ולא לקבל לעבודה או לשותפות אדם מסוים? הרי אני גורם לו נזק ממשי, ולעיל אמרנו שכאשר מדובר בשמועה אסור לגרום נזק חמור יותר מנזק חברתי, כיון שיש לשאול מאי חזית! לכן נראה לומר, שכאשר מדובר בהצלת ממון עצמו שייך להסיר אפילו ספק נזק, כי על עצמו לא שייך לשאול 'מאי חזית', דדווקא כאשר אדם פוגע בשני כדי להסיר נזק מחבירו, שייך לשאול אותו במה עדיף חברך מאחר. אך כאשר אדם רוצה להסיר נזק מעצמו, מבחינתו תמיד הוא עדיף על השני כיון ש"חייך קודמים לחיי חברך"²¹. כאשר חיי חברך סותרים את "חייך"²², חייך

¹⁹ רכילות כלל ט' במ"ח ט'.

²⁰ כלל ב' ס"ע י"א.

²¹ ב"מ ס"ב ע"א: "שניים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהם קיתון של מים. אם שותים שניהם מתים ואם שותה אי מהם מגיע לישוב. דרש בן פטורא מוטב שישתו שניהם ואל יראה אי מהם במיתתו של חברו. עד שבא ר' עקיבא ולימד: יוחי אחיך עמך, חייך קודמים לחיי חברך" ופרש"י שם "עמך" – "חייך קודמים".

²² לפ"ז פרוש "חייך" הוא צורכי חייך.

"מכרמי שומרון"

קודמים – תדאג קודם לחייך שלא יפגעו, ואח"כ אם יש לאל ידך לעשות תדאג גם לחיי חבריך.

ובאמת אין זו שאלה של עדיפות אלא חלוקת תפקידים. במקום שאתה תדאג לחבירך וחבירך ידאג לך, אמרה התורה: אתה תדאג קודם לעצמך וחבירך ידאג קודם לעצמו. ואפילו ת"ח ועם הארץ שלכאורה הת"ח עדיף, אמרה התורה חייך קודמים לחיי חברך²³. על כן לא שייך לשאול מאי חזית כיון שזה שאתה מסיר ספק נזק מעצמך אין זה בגלל שאתה עדיף מחבירך, אלא חלוקת תפקידים בעלמא. כל אחד דואג קודם לעצמו.

ונראה שאפשר לומר בכיוון אחר, שבאמת אין פה נזק שחמור יותר מפגיעה חברתית. כיון שגם ללא המידע שרוצה בעה"ב לשמוע הוא לא חייב להעסיק את העובד או השותף הנ"ל. יכול בעה"ב לומר עד שאני שומע מידע חיובי אודותיו אינני מעסיקו, וממילא מה ששמע עליו לאחר מכן, לא גרם לו שלא להעסיקו, מאחר ואי העסקתו נובעת מכך שלא שמע מידע חיובי אודותיו, ובין אם יספרו לו הלה"ר ובין ישתקו, הוא לא יעסיק את השותף הנ"ל.

ומה ששומע עליו לה"ר ובזה גורם לו נזק חברתי, כבר פסק הח"ח בשם רשב"ם לעיל שעל בסיס שמועה מותר לגרום נזק כזה. וכמו שלאותם "אחרים" דלעיל מותר לשמוע שהמערער מחה ע"מ להסיר ספק נזק מהמחזיק, הכא נמי לא גרע בעה"ב מאותו מחזיק, ויכול לשמוע לה"ר ע"מ להסיר ספק נזק מעצמו.

ונראה עוד שיש להרחיב את הסברא של "חייך קודמים" גם לשליחי ועסקני ציבור, לדוגמה, ליו"ר ועדה ציבורית²⁴ מותר לשמוע לה"ר על אדם שרוצה להתקבל לתפקיד ציבורי, כיון ש"חיי הציבור" (= צורכי הציבור) שהוא מופקד עליהם, קודמים לחיי אותו אדם. ופשוט הוא, כיון שמישהו צריך לדאוג לחיי הציבור²⁵ ויהיה זה מי שיהיה, הכוח של הציבור לדאוג לחייו עובר אליו. תפקידו הוא לדאוג לחיי הציבור ולא לחיי המועמד לתפקיד.

ובעניין ועדה ציבורית נראה עוד לומר, שכיון שהועדה מופקדת על חיי הציבור, יכול כל א' מחברי הועדה לספר לשאר חברי הועדה על המידע שברשותו. מאחר ויתכן שאם לא יספר לא תתקבל דעתו, ואותו מועמד עלול

²³ וא"ת אי"כ גם צדקה לא יתן לפי שחייו קודמים לחיי העני! י"ל שהעזרה לזולת חלק מ"חיידך" היא. לכל אדם יש צורך פנימי לתת ולעזור. והאדם נדרש שיהיה לו צורך כזה.

²⁴ וכן במוסדות חינוכיים, ישיבות וכדומה, שמקבלים תלמידים – מותר להם להשתמש במידע כזה.

²⁵ וא"א לומר שהציבור ידאג לעצמו - כיון שלעולם זה ע"י שליח או נציג. ללא שליח כזה לא יכול הציבור לדאוג לצרכים ולאנטרסים שלו.

להתקבל לתפקיד²⁶, וזאת כיון, שהועדה נחשבת מבחינה עקרונית לאדם א' שתפקידו לדאוג לצורכי הציבור, ואם לא יעביר את המידע שברשותו לשאר החברים בוועדה לא יוכל לממש את זכות הציבור לדאוג לחייו.

ד. בעניין זה של בירור מידע יש להעיר ג' הערות:

א) אע"פ שלאדם מותר לשמוע לשה"ר ע"מ להסיר נזק מעצמו, מ"מ למספר לו מותר לספר מידע ודאי בלבד. שמועות ומידע מסופק, מספק אסור לו לספר. לפיכך, ישאל אותו: אמור לי מה אתה יודע אודות פלוני. לא מה שמעת ע"מ שלא יכשיל אותו בספק איסור לשה"ר²⁷.

ב) **כתב הח"ח²⁸**: "וצריך להיזהר מאוד שלא ידרוש את מהותו ועניינו אצל מי שהוא משער שהוא שונאו", כיון שלא רק שהוא רגיל לשקר ולהגזים בכל מה שקשור בחבירו שנאמו, וא"כ מי ששואל אותו מכשילו בלשה"ר. ונראה אף יכוון בזה להרע לחבירו, וא"כ מי ששואל אותו מכשילו בלשה"ר. ונראה לומר שאמנם מלשאל שונא יש להימנע כיון שלא מכווין לשם תועלת ומכשילו בזה, אבל במקרה שהשונא ממילא מספר, מותר לחוש לדבריו אף ששונא הוא, כיון שמ"מ ספק הוא. וגם אם נכון שבמקרה כזה הספק קטן משמועה מסתם אדם (כיון שהרבה פעמים הוא מגזים ומשקר), מ"מ מכלל ספק לא נפקא, כיון שיתכן שאע"פ ששונאו, במקרה זה הוא לא משקר, או לפחות חלק מהדברים נכונים. ויכול אדם לחוש גם לספק הכי קטן שמתעורר בנוגע לעסקיו ורכושו כיון שחייו קודמים.

ג) **בענין השוואת מחירים**: פעמים רבות לפני שאדם קונה מוצרים, הוא שואל ומברר לגבי חנויות זולות. בכך יכולה להיווצר בעיה של איסור לשה"ר. כגון שראובן הרוצה לקנות מחנות מסוימת, בא שמעון ואומר לו: 'בחנות זו שאתה רוצה לקנות בה, המחירים יחסית גבוהים. לך אצל פלוני ששם יותר זול'. דבר זה מותר בתנאי שאותו מוכר מפקיע מחירים ומאנה את לקוחותיו. לפי שאז ממה נפשך זה מותר:

במידה והמוכר מודע לכך שהוא מוקיר כ"כ את המחירים ובכל זאת הוא לא אומר זאת מראש ללקוחותיו – הוא מתנהג שלא כדין בכך שהוא מעלים מהם

²⁶ ופשוט שאם יכול למנוע את קבלתו מבלי לספר – זהו לשה"ר שאינו לצורך, ואסור.

²⁷ זה נכון הן בקבלה לעבודה ושותפות, והן בבירור לשידוך וכדומה.

²⁸ כלל ד' סעיף י"א בהגה"ה.

"מכרמי שומרון"

מידע עקרוני שכזה, וממילא מצוה על שמעון למונעו מלהתנהג כך (שהרי מאנה את לקוחותיו), ע"י שיאמר זאת לראובן.

במקרה והמוכר לא מודע לכך, אנו בוחנים מה היה עושה לו היה מודע לכך: אילו היה אומר זאת מראש ללקוחותיו, א"כ מה אכפת לו עכשיו ששמעון עושה זאת? ואם לא היה אומר זאת מראש ללקוחותיו, א"כ שוב יש מצוה על שמעון למנוע ממנו להתנהג כך ע"י שיאמר זאת לראובן.

אך אם המוכר לא מפקיע מחירים, ומחיר שדורש – כדין הוא דורש, א"כ פשוט שהוא לא צריך להודיע לכולם שיש חנויות יותר זולות, גם אם הוא יודע זאת, כפי שכבר כתבנו לעיל שחייך קודמים לחיי חבירך. א"כ אסור לשמעון לומר לראובן: 'אל תקנה בחנות פלונית, לך לחנות אלמונית שזולה יותר'. כיון שבזה הוא מונע רווח מאותו מוכר ומזיקו בזה. וימאי חזית? במה טוב חבירך מאותו מוכר?

אלא יאמר לראובן כך: 'חנוות אלמונית מוצריה זולים מאוד', בלי להתייחס כלל לחנות שבה חשב ראובן לקנות, דאז אין זה לשה"ר כלל, לפי שאינו מביע דעה על אותה חנות, וראובן הוא שיחליט איפה לקנות.